
STAROZAVJETNE TEME U "KATEHETSKIM PROPOVIJEDIMA"
BLAŽENOGA ALOJZIJA STEPINCA

Juraj Batelja, Zagreb

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
e-mail: jbatelja@gmail.com

UDK: 265.136.6 Stepinac, A. : 252
Pregledni znanstveni rad
Primitljeno 5/2013.

Sažetak

Za vrijeme sužanjstva u rodnoj župi Krašiću (1951.–1960.) zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac sastavio je dvije knjige katehetskih propovijedi u kojima je na temelju svetopisamske objave razradio kršćanski nauk i njegovu primjenu u slavljenju sakramenata i svakodnevnom kršćanskom životu. Ta zbirka od 140 propovijedi nosi obilježje katehetskoga štiva i cjelovitog kršćanskog nauka. U njima se autor služi biblijskim uzorima, povijesnim osobama, mislima crkvenih otaca i sabora koji su jamac katoličkoga pravovjerja.

Predmet istraživanja ovoga članka jesu okolnosti nastanka tih propovijedi i starozavjetne teme u njima. Te su propovijedi izvorno autorsko djelo i odaju Stepinca kao vrsnog vjeroučitelja i katehetu, uvijek svjesna da bez poznavanja vjerskih istina ne može biti ozbiljnoga kršćanskog života. Svojim stavom i naukom zauzimao se da se vjeronauk naviješta, tumači i prenosi temeljne istine katoličke vjere, bez obzira na političke okolnosti u kojima se naviještaju. Premda izravno ne spominje da su propovijedi nastale u vremenu političkog progona Katoličke Crkve, ozbiljnost iznošenja katoličkih istina i zahtjev za njihovim primjenjivanjem u okolnostima progona odaju autora kao budna pastira i autentična navjestitelja evanđeoske poruke.

Iz sadržaja i poruka starozavjetnih tema može se zaključiti da nadbiskup primjenjuje klasično katekizamsko izlaganje, koje čovjeka od spoznaje Boga Stvoritelja vodi k Bogu koji čovjeka ne napušta u trenucima njegove slabosti, štoviše, prepun je milosrđa i smilovanja prema njemu. Stepinac tumači Božje stvarateljsko zahvaćanje u život, stvaranje vidljivog i nevidljivog svijeta, osobitost čovjeka stvorena na sliku i priliku Božju, ali i pojavak grijeha i zla. Govori o Bogu kao dobrome ocu koji oblikuje izabrani narod, daje mu predvodnike u vjeri i bogoslužju, koji ga odgaja zapovijedima urezanima u njegovo srce kao zalag identiteta, opstanka i spasenja.

Štoviše, on upućuje na poštivanje roditelja i poglavara, na brigu za život i osobno zdravlje i zdravlje bližnjega, na krjepost i povrjedu stidljivosti, poštivanje tuđeg vlasništva i dobra glasa.

Budući da je uvijek u životu imao pouzdanje u Boga i bio vjeran svom biskupskom geslu "U tebe se, Gospodine, uzdam!", nadbiskup je izvrsno protumačio kako grijeh očajanja može postati krjepost ufanja (Šaul i David), ali i kako krjepost vjere po uzoru na Abrahamovu biva zalog Božjeg blagoslova. Osim toga, prikazao je Mojsija kao svojevrsnu sliku Isusa Krista, vrlo vješto povezujući starozavjetnu i novozavjetnu povijest spasenja predočujući je kao jednu nerazdvojnu cjelinu u kojoj se očituje Božja briga za čovjeka.

Središnje mjesto u prenošenju nade i moralnom pridizanju Božjeg naroda on je dao prorocima, Božjim izaslanicima. Oni su navijestili Spasiteljev dolazak i "njihova proročanstva svakog čovjeka dobre volje moraju dovesti Kristu".

Proučavanje ovih propovijedi i njihova djelomična usporedba s današnjim katehetskim priručnicima omogućuje suvremenom vjeroučitelju, kateheti i svakom vjerniku bolje poznavanje zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, koji na temelju povijesti spasenja obrađuje velike teološke teme. Redosljed i odabir tema prati biblijsku povijest s posebnim naglaskom na središnje likove Staroga zavjeta.

Ključne riječi: Alojzije Stepinac, katehetske propovijedi, Stari zavjet, kateheza, vjeronauk, Biblija, Bog Stvoritelj, anđeli, milost, grijeh, proroci, vjera.

UVODNE MISLI

U duhovnoj ostavštini blaženog Alojzija Stepinca, zagrebačkog nadbiskupa i kardinala (1898.-1960.), nalaze se *Katehetske propovijedi*. Radi se o 140 propovijedi tematski podijeljenih u dvije knjige i četiri podnaslova. Prva knjiga sadrži 29 propovijedi o Bogu Ocu, i 39 propovijedi o Isusu Kristu, njegovu životu na zemlji do početka javnog djelovanja, zatim o njemu kao odgojitelju i otkupitelju. U toj su knjizi još dvije propovijedi o plodovima Kristova otkupljenja. Druga knjiga sadrži 13 propovijedi o milosti i sakramentima, 10 propovijedi o Kristu vladaru, vječnome životu i posljednjim stvarima čovjekovim te 19 propovijedi o naravi i djelovanju Crkve. Posljednjih 28 propovijedi dodatak je za pripremanje djece za sakramente ispovijedi, pričesti i potvrde.

Svojom strukturom i porukom propovijedi su prinos poznavanju vjeronaučnih kateheza na prijelazu iz razdoblja koje je

prethodilo Drugom vatikanskom koncilu i u doba komunističkog bezbožnog sustava. Gotovo u svakoj propovijedi mogu se uočiti dva dijela: doktrinarni i moralni.

1. OKOLNOSTI NASTANKA KATEHETSКИH PROPOVIJEDI

Izdržavajući presudu koja mu je izrečena na montiranom suđenju 11. listopada 1946. najprije u Lepoglavi, od 19. listopada 1946. do 5. prosinca 1951., kad je premješten u kućni pritvor u župnoj kući rodne župe Krašić, Blaženi Alojzije Stepinac¹ je kao krašićki sužanj pripremao zbirke propovijedi koje će biti priručnik svećenicima za lakše propovijedanje i duhovno štivo vjernicima. No kad je skupina zagrebačkih kanonika putovala u žumberačke župe na sv. Ispovijed 23. ožujka 1952. spomenuli su zaslužnjem nadbiskupu potrebu tiskanja katehetskih propovijedi. Štoviše, istaknuli su kako bi njihovo izdavanje pripomoglo jedinstvenom propovijedanju, a poslužile bi i roditeljima u poučavanju djece, jer bi i njih osposobile za takvu pouku. U razgovoru nadbiskup se spremno odazvao tom pozivu da sastavi takve propovijedi.²

1.1. Izvorno katehetsko djelo

Unatoč tvrdnji da su ove *Katehetske propovijedi* djelo "anonimnog pisca (1956.)",³ možemo sa sigurnošću ustvrditi da ih je napisao blaženi Alojzije Stepinac. O tome svjedoči župnik Josip Vraneković bilješkom u svom dnevniku 11. ožujka 1953., da nadbiskup Stepinac, koji je 11. siječnja 1953. imenovan kardinalom, "izrađuje kateheze što će biti za upotrebu svećenicima".⁴

¹ Bl. Alojzije Stepinac (Brezarić, 8. svibnja 1898. – Krašić, 10. veljače 1960.); za biskupa je posvećen 24. lipnja 1934., a rezidencijalni nadbiskup postao je 7. prosinca 1937. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je evanđeoski zastupnik ljudskih prava, a zato što pod pritiskom komunističkog režima nakon rata nije pristao na stvaranje nacionalne Crkve odvojene od Rima, montiran mu je sudski postupak na kojem je, 11. listopada 1946., osuđen na 16 godina strogog zatvora. Pio XII. učinio ga je 12. siječnja 1953. kardinalom. Umro je kao mučenik 10. veljače 1960., a papa Ivan Pavao II. proglasio ga je blaženim u Mariji Bistrici 3. listopada 1998. godine.

² Usp. Josip Vraneković, *Dnevnik. Život u Krašiću zaslužnjem nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca*, (unaprijed: Vraneković), Zagreb, 2011., 88.

³ Vinko Kraljević, *Katehetske propovijedi (Hrvatska)*, u: Religijsko-pedagoško katehetski leksikon, Zagreb, 1991., 312.

⁴ Usp. J. Vraneković, 149.

Dovršene katehetske propovijedi kardinal je povjerio župniku Josipu Vranekoviću, koji ih je odnio u Zagreb i predao kanoniku Nikoli Boriću. Mons. Borić je te propovijedi pripremio za tisak, kako je to vidljivo iz *impressuma*, a *Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu objavio ih je ciklostilom u dva sveska godine 1956. s napomenom "za isključivu uporabu svećenstva"*.⁵ Nažalost, propovijedi su bile objavljene bez imena njihova autora. Učinjeno je to iz opreza, jer s imenom kardinala Alojzija Stepinca državna cenzura ne bi bila dopustila ni umnažanje ni tiskanje tih propovijedi.

Prema prosudbi stručnjaka kardinal Stepinac u tim propovijedima iznosi temeljni nauk za katoličku vjeru: Bog, Krist, Crkva, sazdan na potpunoj vjernosti Svetom pismu.⁶ Štoviše, u njima svojstvenom katehetskom metodom, apologetski utemeljenoj, stavlja u najtješnji odnos dogmu i moral, vjeru i život po vjeri.⁷ On je svojevrсни preteča suvremenim promišljanjima o katehatici i vjeronauku, za koje tvrdi da "radno područje katehetike [ne samo u znanstvenom pogledu, op. J. B.] koje se odnosi na formaciju nove generacije kršćana, obuhvaća sva pitanja i postupke koji ulaze u proces postajanja kršćaninom".⁸ Zato Blaženi Stepinac u iznošenju vjerskih istina "prilagođuje nauk običnom puku",⁹ a propovijedi su mu prožete navodima i primjerima iz Svetog pisma, navodima crkvenog učiteljstva i otačke predaje, te brojnim primjerima iz života svetaca, povijesti Crkve i svjetske povijesti.

Čitajući i proučavajući ove propovijedi, čitatelj s lakoćom otkriva Kardinalovu skrb za sve staleže i uzraste vjernika jer ih je "pozivao na postojanost, neprilagođavanje protubožjem službenom duhu glede pohađanja nedjeljne mise, (ne)poštivanja nedjeljnog

⁵ Usp. *Katehetske Propovijedi*, sv. I. i II., izdao Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu, (uredio: Borić, Nikola), Zagreb, 1956.

⁶ Usp. Antun Škvorčević, *Votum na Katehetske propovijedi Sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, *Copia publica transumpti processus super vita et virtutibus necnon super asserto Martyrio servi dei. ALOISII STEPINAC S. R. E. CARDINALIS ZAGREBIENSIS ARCHIEPISOPI In odium fidei uti fertur interfecti*, Rim, 1993.; zbirka dokumenata prikupljenih i obrađenih u postupku proglašenja blaženim kardinala Alojzija Stepinca (unaprijed: CP), CP, sv. LII, 937.

⁷ Isto, 937-938.

⁸ Alojzije Hobljaj, *Znanstveno-nastavna verifikacija aktualnih promjena u teološkoj grani religijske pedagogije i katehetike*, u: *Crkva u svijetu*, 47 (2012.), br. 1, 13.

⁹ Celestin Tomić, *Votum na Katehetske propovijedi Sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, 17. rujna 1993., u: CP, sv. CXI., 3953.

odmora, morala. Poticao je na solidan brak, čistoću u mladosti, bračnu vjernost, žigosao zlo pobačaja”.¹⁰

1.2. Radost u naviještanju vjerskih istina

Kardinal Stepinac bio je izvrstan kateheta. Poučavanje istina vjere nije mu bio teret, nego izvor radosti i zadovoljstva jer vjeroučitelj i kateheta ljude vode vječnome životu. Njegova dušobrižnička gorljivost i na ovom je području dobila svoju potvrdu. Još kao rimski student poučavao je školsku djecu u istinama vjere. Uspoređujući te dane s prilikama u školi nakon Drugoga svjetskog rata, reče svome domaćinu krašićkom župniku Josipu Vranekoviću 9. ožujka 1958.: “Još su Vam djeca na vjeronauku i u crkvi uopće dobra, pogotovo sada, kada je auktoritet škole i učitelja gotovo nikakav... Da ste Vi vidjeli moje Talijančice u Rimu, dok sam ih katehizirao. Živi su bili – brbljavci. Jedanput ja najozbiljnije tumačim, a jedan bez riječi skoči na klupu i u momentu baci mi se oko vrata i kušne [poljubi] me, da je odzvanjalo sve po crkvi. Pa što ćeš mu!”¹¹

O načinu i rezultatima vjerske pouke mladih posvjedočio je 3. svibnja 1955. ovim riječima: “Ne može se kod nas još govoriti o intenzivnom vjerskom životu. Mnogo ima vjerskog neznanja. Kako su potrebne duhovne vježbe za seljačke mladiće i djevojke. Sjećam se, kako sam kao ceremonijar držao duhovne vježbe u Krapini u franjevačkom samostanu mladićima. Donijeli su sa sobom nešto hrane, a objed im skuhalo u samostanu. Župnik Hranilović nije u onaj čas mogao dobiti isusovca, pa se namjerio na mene, da sam tobože negdje već bio i znadem tu praksu. Prihvatim poziv (...). Kako su ti dečki pozorno slušali, kad sam im tumačio osnovne istine vjere. Bili su kao izvan sebe zaneseni... Veseli, svi do jednog ispratili me na stanicu do vagona.”¹²

Svjestan da se kršćanski odgoj ne sastoji samo u poučavanju vjerskih istina, već u živom primjeru kojim roditelji i učitelji primjenjuju načela svoje vjere u svagdašnjem životu, upozorio je u zbirci propovijedi *Homilije za sve nedjelje i blagdane*: “Oni

¹⁰ Nikola Hohnjec, *Votum na zbirke propovijedi blagopokojnog Sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, 8. veljače 1993., (dalje: Hohnjec), CP, sv. LIV., 1735.

¹¹ J. Vraneković, 608.

¹² Isto, 401.

koji odgajaju, moraju se odlikovati svetošću života.”¹³ Njegovo osvjedočenje bilo je da je primjer roditelja i učitelja od presudne važnosti u odgoju djece. “Roditelji moraju dati primjer”, obrazlagao je svoje uvjerenje, “a ne samo da potiču svoju djecu na vjeru, molitvu i kršćanske dužnosti. (...) Nema, naime, važnijeg posla za roditelje nego li je vjerski odgoj njihove djece.”¹⁴ “Bilo bi beskorisno” znao je reći roditeljima, “kažnjavati djecu i opominjati ih, ako vi sami ne biste vršili ono što tražite od njih.”¹⁵ Na posljetku, oba vida odgoja moraju voditi k punoj spoznaji Krista; roditelji i učitelji, naime, imaju svetu zadaću oblikovati kršćane. To je svoje osvjedočenje izrekao prilikom svečanosti blagoslova nove zgrade gimnazije časnih sestara milosrdnica u Zagrebu, 25. studenog 1939. godine, ovim riječima:

“Paidagogos eis Hriston - odgojitelj za Krista’ (usp. Gal 3,24) - te riječi ‘Učitelja naroda’ sv. Pavla, koje znače cijeli jedan program napisao bih zlatnim slovima na vrata sviju škola diljem lijepe naše domovine, gdje god ima katolika i Hrvata. Te riječi kratko i jezgrovito izriču neotuđivo pravo i svetu dužnost, najrealniji, jedino realan cilj i najuzvišeniji zadatak škola, tih sjemeništa, u kojima dozrijeva mezimče naroda - njegova mladež, njegova budućnost!

Za Krista! Da, naše škole imaju neotuđivo pravo i svetu dužnost, da im Krist bude temelj i vrhunac – *sublimitas et profundum!* Jer je sve za Krista! ‘Jer je po Njemu i za Njega sve stvoreno, da On bude u svemu prvi, da u Njemu stanuje sva punina’ (Kol 1,16-19). On ‘nam posta mudrost od Boga i pravda i posvećenje i otkup’ (1 Kor 1,30), mudrost, koju treba učiti, pravda, koju treba vršiti, posvećenje, što ga treba steći, i otkup, što ga valja zadobiti.”¹⁶

Shvaćajući važnost vjeronauka i kateheze, kao sužanj u Krašiću češće je pitao župnika: “Jeste li katehizirali?” Imao je razumijevanja za djecu, njihovu udaljenost od mjesta poučavanja

¹³ *Homilije za sve nedjelje i blagdane prema Poslanicama*, (unaprijed: *Homilije za sve nedjelje i blagdane prema Poslanicama*), izdao Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu, (uredio: Borić, Nikola), Zagreb, 1959., 59.

¹⁴ “II. Homilija na Knjigu Izlaska”, u: *Propovijedi na II. Knjigu Mojsijevu ili Izlazak*, u CP, sv. XXII., 1243.; usp. *Nagovor na otvorenju 4. hrv. socijalnog tjedna u Katedrali*, 3. studenoga 1940., u: Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke (1934.-1940.)*, (prir. J. Batelja), Zagreb, 2000., 481-484.

¹⁵ *Homilije za sve nedjelje i blagdane prema Poslanicama*, 247.

¹⁶ “Propovijed hrvatskog Metropolita na blagoslovu nove zgrade čč. ss. milosrdnica u Zagrebu”, 25. studenoga 1939., u: Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke (1934.-1940.)*, (prir. J. Batelja), Zagreb, 2000., 348.

i nelagodu djece kojoj su učitelji branili pohađanje vjeronauka, ali je osuđivao vlast koja je u ime ideologije propagirala bezboštvo i onemogućavala vjeronauk. Zato je 28. veljače 1954. ovim riječima osudio kršenje vjerskih prava koja su državnim ustavom bila zajamčena, a u praksi zabranjena: "Neće Gospodin pustiti nekažnjenim zločin, što su ovi nesretnici izbacili vjeronauk iz škole!"¹⁷

1.3. "Potrebno je temeljito izlagati i tumačiti istine vjere"

*Dakle, spremnost kardinala Stepinca da se prihvati pisanja katehetskih propovijedi proizlazila je iz uvjerenja o važnosti katehizacije praćene molitvom koja može vjeru kod naroda držati živom. On je još kao nadbiskup koadjutor (24. 6. 1934. – 7. 12. 1937.) poticao na pisanje i održavanje katehetskih propovijedi, a kao zagrebački nadbiskup (7. 12. 1937. – 10. 2. 1960.) pisao je okružnice o redovitom i savjesnom vršenju katehetske i vjeronaučne obuke.*¹⁸

O važnosti katehetskih propovijedi on je 25. listopada 1940. progovorio u *Okružnici o katehetskim propovijedima* koju je uputio svećenicima. U njoj je napomenuo da se "zapaža veoma veliko vjersko neznanje ne samo po gradovima nego i selima", te da "se rapidno šire svakojake krilatice protiv vjere i ćudoređa štampom, predavanjima i svakovrsnom agitacijom (Jr 23,21). U tom je njihova zloća, pomagana svima đavolskim načinima, tako daleko došla, te se čini da se ne mogu zaustaviti gotovo ni na kakvim granicama. Neprijatelji danas opsjedaju Crkvu tolikim prepredenostima, navaljuju na nju i protiv njoj udaraju tako, da bi se moglo pomisliti, da će je srušiti, kad se ne bi pouzdavali u ono divno obećanje našega Spasitelja, kojim je zajamčio svojoj Crkvi, da je ni 'vrata paklena neće nadvladati'."¹⁹

Kao budan pastir nadbiskup je tada upozorio i na ovo: "Ako i ne mogu srušiti Crkvu, ipak mogu neprijatelji Crkve mnoge zavesti i naškoditi njihovom spasenju uslijed nepoznavanja nauke Kristove. Zato je baš u današnje vrijeme potrebno temeljito izlagati i tumačiti

¹⁷ J. Vraneković, 274.

¹⁸ Usp. Okružnica "ČČ. svećenstvu o poučavanju školske mladeži", br. 258./Pr./21. kolovoza 1935., *Katolički list*, 86 (29. kolovoza 1935.). br. 35, 429-430; Okružnica "O katehetskim propovijedima", br. 8627/25. listopada 1940., *Katolički list*, 91 (31. listopada 1940.) br. 44, 529 i dr.

¹⁹ Okružnica "O katehetskim propovijedima", 529.

istine svete vjere, jer o njihovom temeljitom poznavanju ovisi spasenje pojedinaca i svijeta”, i stoga je odredio “da se kroz dvije naredne godine počevši od prve nedjelje adventa ove godine drže u crkvama katehetske propovijedi prema ‘Srednjem kršćanskom nauku’ (...). Samo temeljitim i sistematskim katehetskim poukama moći će se spriječiti mnogo neznanja, zabluda, krivih naučavanja i spasiti mnoge duše”.²⁰

Osobito pozoran na potrebu poučavanja vjerskih istina bio je u vremenu kad su komunisti to poučavanje isključili iz škole i otvorenom promidžbom ismjeivali.²¹

Svjestan dalekosežnih posljedica zabrane poučavanja vjerskih istina i vjerskog neznanja naroda, Kardinal se odlučio na pisanje katehetskih propovijedi.²² Uostalom, on je još kao nadbiskup koadjutor vršio inspekcije vjeronauka u osnovnim i srednjim školama i tražio je odgovarajuću spremu i sposobnost za službu katehete i vjeroučitelja.²³ Štoviše, u gledanju dolazećih vremena bio je mišljenja da bi u katezeu, osim svećenika, trebalo uključivati i vjernike laike.²⁴

²⁰ Isto.; usp. Okružnica “Katehetski priručnik ‘Srednji kršćanski nauk’”, br. 201/BK/27. lipnja 1939., *Katolički list*, 90 (29. lipnja 1939.), br. 26, 325-326.

²¹ Usp. Okružnica “Vjernicima o vjerskom i moralnom uzgoju svoje djece”, br. 4433/24. VI. 1945., u: J. Batelja, *Blaženi Alojzije Stepinac – Svjedok Evanđelja ljubavi. Životopis, dokumenti i svjedočanstva – prije, za vrijeme i nakon Drugoga svjetskoga rata*, Knjiga 3, (dalje: SVJEDOK EVANĐELJA), Zagreb, 2010., 156-157; “Okružnica o stavu svećenstva u današnjim teškim prilikama”, 6. srpnja 1945., u: SVJEDOK EVANĐELJA LJUBAVI, 175-177; “Od ove vaše roditeljske dužnosti nitko vas ne može osloboditi, a još manje smije tko sprečavati vaše roditeljsko pravo na vjerski uzgoj vaše djece. Katolički roditelji! Shvatite najozbiljnije ovu vašu dužnost! Nema pred Bogom zaslužnije stvari, za vas samo utješnije, a za domovinu i za čitavo ljudsko društvo važnije stvari, nego li svoju djecu uzgojiti u strahu Božjem i u zakonu Gospodnjem.”, *Okružnica roditeljima o vjerskom poučavanju njihove djece*, 3. svibnja 1946., u: SVJEDOK EVANĐELJA LJUBAVI, 357.

²² Usp. J. Vraneković, 88.

²³ “Inspekcija vjeronauka na srednjim školama”, *Hrvatska straža*, 9 (21. ožujka 1937.), br. 66, 4.

²⁴ Usp. Okružnica “O svećeništvu”, bez broja /14. siječnja 1939., *Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije*, 36 (18. siječnja 1939.), br. 2, 23-24; tijekom sužanjstva u Krašiću o tome je 12. ožujka 1952. rekao ovo: “Pitanje kateheta, radi premalog broja svećenika, riješili bismo pomoću laičkog apostolata”, J. Vraneković, 85.

1.4. Vjeronauk naviješta, tumači i prenosi temeljne istine katoličke vjere

Poruka Stepinčevih *Katehetskih propovijedi* nepobitno uči da vjeronauk mora naviještati, tumačiti i prenositi temeljne istine katoličke vjere. Dokaz tomu je autorova ozbiljnost u pristupu i razboritost u odabiru tema prilagođenih vjeroučenicima i običnom puku. Umjesto formalizma koji dovodi do apstraktnog, jalovog i dosadnog poučavanja, bodrio je na zauzeti katehetski rad, molitvu, misu i dostojno primanje sakramenata, čineći ih privlačnima i pristupnima. Začuđuje lakoća kojom je Blaženi Alojzije prenosio znanje i odabirao vještinu u prenošenju vjerskih istina, izbjegavajući sve što bi odvlačilo pozornost slušatelja koji mora dozreti u vjeri i uvjerenju da se za Boga i Crkvu ne samo žrtvuje nego i umire. On je i u ovim propovijedima "pokazao veliku sposobnost prilagođivanja dječjem mentalitetu iznoseći brojne primjere koje djeca i mladež mogu lako shvatiti i primijeniti u životu".²⁵ Dapače, ove su propovijedi "obilježene jasnim izlaganjem cjelovitog sadržaja vjere i katoličkog morala po jednostavnom izričaju, koji omogućuje i neukom narodu shvatiti katoličku vjeru".²⁶

Njegovo uvjerenje bijaše da i samo otkupljenje počinje u obitelji, jer je brak božanska ustanova, a odgoj djece mora ih dovesti do spoznaje Boga i samim time uključiti ih u događaj otkupljenja.²⁷ Roditelji ne mogu sami provesti cjelokupni odgoj djeteta, već ga povjeravaju i školi u kojoj su učitelji isto kao i roditelji samo predstavnici Božji, i zato moraju biti svjesni da djeca nisu njihovo vlasništvo niti politički poligon, nego su Božje vlasništvo. "Roditelji su", reče, "prema Božjoj objavi predstavnici Crkve i zato imaju dužnost odgajati svoju djecu u skladu vjerskih načela."²⁸ A učitelji pospješuju i nadopunjuju obiteljski odgoj djece. "Vaš život kao učitelja mora prožimati svijest vaše odgovornosti pred Bogom. Djeca koja su vam povjerena u školi nisu igračke

²⁵ Celestin Tomić, *Votum na Katehetske propovijedi Sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, 17. rujna 1993., CP, sv. CXI, 3953.

²⁶ A. Škvorčević, 937.

²⁷ Usp. *Homilije za sve nedjelje i blagdane u godini*, izdao Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu, (uredio: Nikola Borić), Zagreb, 1957., 54.

²⁸ "Propovijed prigodom 400-te godišnjice Reda sestara uršulinki", u svetištu Srca Isusova u Zagrebu, 17. studenoga 1935., u: Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke (1934.-1940.)*, (prir. J. Batelja), Zagreb, 2000., 80-86., usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I, 132.

u vašim rukama, nego su Božja svojina; ta su djeca stavljana u vaše ruke da ih odgojite kako bi bili korisni sinovi ljudskoga roda i narodne zajednice.”²⁹

1.5. Aktualizacija Zagrebačke katehetske škole

U izradi ovih propovijedi Stepinac je aktualizirao učenje Ferde Hefflera, poznatog katehete i predstavnika zagrebačke katehetske škole, da “se svaki kateheta u svome radu treba pridržavati materije obuke koju je odredilo učiteljstvo Crkve, a sadržavaju ju službene knjige. Materija obuke sadrži objavljeni poklad vjere, a zahtijeva od katehete ispravno tumačenje i primjenu. Kateheta treba na najspretniji način prenijeti Božju objavu svim ljudima bez obzira na spol, dob, stalež i obrazovanje. Kateheta to postiže uz pomoć valjane metode koja mu pomaže da otkloni sve prisutne poteškoće i da svojom obukom sagradi neku vrstu duševnoga hrama, naime da podade svojim slušačima teorijski i praktični sistem objavljenih istina, što ih međusobno spaja kršćansko življenje”.³⁰

Stoga je on ovu zbirku *Katehetskih propovijedi* sastavio kao priručnik za navještaj vjere i za rast u vjeri. Štoviše, u njima je ustao u obranu evanđeoskih istina u okolnostima kad ih je komunistička vlast izvrđavala ruglu. Činio je to tumačeći ih prvenstveno Svetim pismom i crkvenim naučiteljima. Znao je, naime, da će promidžba usmjerena protiv Boga i Crkve najlakše pokolebati onoga vjernika koji nije dovoljno upućen u sadržaj i smisao vjerskih istina. U suglasju sa zagrebačkom psihološkom metodom, on se protivio tome da se vjeronauk istisne “iz škole i zamijeni bezboštvom preodjevenom neutralnošću, što je temeljni članak svake antiklerikalne stranke i pokreta”.³¹

Čini se da je u njima aktualizirao i poznatog katehetu Stjepana Korenića, referenta za školstvo i kanonika od 1915. do 1940.,³²

²⁹ Juraj Batelja, *Blaženi Alojzije Stepinac – Svjedok Evanđelja ljubavi. Životopis, dokumenti i svjedočanstva – prije, za vrijeme i nakon Drugoga svjetskoga rata*, Knjiga 3., (dalje: SVJEDOK EVANĐELJA), Zagreb, 2010., 156-157, PM 98, 145; PSJ, 21: “Svi oni kojima je povjerena briga za duše djece i mladih, moraju ih promatrati kao najdragocjenije blago koje im je Bog povjerio.”

³⁰ O. Pavišić – F. Heffler, *Konačna pobjeda psihološke metode*, Zagreb, 1909., 17.

³¹ O. Pavišić – F. Heffler, *Konačna pobjeda psihološke metode*, Zagreb, 1909., 20.

³² Mons. Stjepan Korenić, arhiđakon katedralni i nadzornik vjeronauka na učiteljskim školama u Zagrebu, rođen je u Bosiljevu 4. listopada 1856., a umro je u Zagrebu 27. studenoga 1940.

rekavši da je “katehizacija djece prava Katolička akcija”.³³ Blaženik doista bijaše svjestan da je dobra katehizacija pretpostavka svim oblicima apostolata i pastorala. Potvrdio je to i usklikom: “Katehizacija! To je prvo. Bez toga slabo će drugo ići naprijed.”³⁴

2. SADRŽAJ I PORUKA STAROZAVJETNIH TEMA U KATEHETSKIM PROPOVIJEDIMA BLAŽENOGA ALOJZIJA STEPINCA

Nadbiskup Stepinac starozavjetne je teme obradio u prvoj knjizi *Katehetskih propovijedi*. Učinio je to u 29 homilija. Prva knjiga započinje kao i svi vjeronaučni priručnici i udžbenici susretom s Bogom, predočujući njegovo djelo stvaranja svijeta i čovjeka. I sama Biblija započinje prvim opisom stvaranja svijeta. Pri tome je jedan od najčešćih atributa koji se pridaje Bogu Ocu “stvoritelj”. Blaženi Stepinac promatra Boga kao stvoritelja “svega vidljivoga i nevidljivoga”. Ta činjenica nuka čovjeka da ga prizna “kao svoga najvišeg gospodara”, klanja mu se i priznaje ga za izvor svega.

2.1. Struktura propovijedi

Starozavjetne teme autor je naslovio riječju: BOG, a redosljed tema posložio je i poruku dao sljedećom strukturom:

I. BOG

a) Stvoritelj

1. Anđela³⁵

2. Vidljivog svijeta³⁶

3. Čovjeka³⁷

4. Bog odobrava djelo stvaranja (Post 1,21.31)³⁸

b) Odakle zlo?

5. Pad anđela³⁹

³³ Usp. J. Vraneković, 204.

³⁴ J. Vraneković, 387.

³⁵ *Katehetske propovijedi*, sv. I., 1-4.

³⁶ *Katehetske propovijedi*, sv. I., 4-6.

³⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. I., 7-9.

³⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. I., 9-12.

³⁹ Isto, 12-15.

6. Istočni grijeh⁴⁰
7. Bratoubistvo⁴¹
8. Opačine naroda⁴²
9. Kazna potopa⁴³
10. Bog kažnjava grijeh (ponavljanje)⁴⁴

- c) Najbolji Otac
11. Abraham (krepost vjere)⁴⁵
12. Mojsije⁴⁶
13. Oslobođenje Izraela od ropstva⁴⁷
14. Zavjet s Bogom⁴⁸
15. Priznavanje Boga kao počelo i suverena (I. Zap. Božja)⁴⁹
16. Poštivanje i nepoštivanje imena Božjega (Majke Božje, anđela, svetaca)⁵⁰
17. Blagdani⁵¹
18. Odnos prema roditeljima i poglavarima⁵²
19. Briga za život i zdravlje (bližnjega kao i naše)⁵³
20. Krepost i povreda stidljivosti (6. zap. Božja)⁵⁴
21. Poštivanje tuđeg vlasništva⁵⁵
22. Čuvanje tuđeg i svojeg dobrog glasa⁵⁶
23. Čistoća srca i nakane (u vezi s putenošću)⁵⁷

⁴⁰ Isto, 15-18.

⁴¹ Isto, 18-21.

⁴² Isto, 21-24.

⁴³ Isto, 24-26.

⁴⁴ Isto, 27-29.

⁴⁵ Isto, 29-32.

⁴⁶ Isto, 32-35.

⁴⁷ Isto, 35-38.

⁴⁸ Isto, 38-41.

⁴⁹ Isto, 41-45.

⁵⁰ Isto, 45-48.

⁵¹ Isto, 48-51.

⁵² Isto, 51-55.

⁵³ Isto, 55-60.

⁵⁴ Isto, 60-62.

⁵⁵ Isto, 63-66.

⁵⁶ Isto, 66-70.

⁵⁷ Isto, 70-73.

24. Čistoća srca i nakane (u svemu ostalom)⁵⁸
25. Značenje i vrijednost obdržavanja zapovijedi Božjih⁵⁹
26. Šaul (grieh očajanja)⁶⁰
27. David (krepost ufanja)⁶¹
28. Proroci kao vjesnici i svjedoci Božje dobrote⁶²
29. Nad nama bdije Očeva Providnost (ponavljanje s utvrđivanjem gradiva uzetog pod "c")⁶³

2.2. Spoznaja Boga i dužnosti prema njemu

Analizirajući biblijski govor o stvaranju svijeta, nadbiskup se ne upušta u znanstvenu analizu kronologije nastajanja svijeta, već prvenstveno želi da vjernik iz ljepote i veličine stvorenoga uvidi ljepotu i veličinu Stvoritelja. Za njega vidljiva stvorenja nisu ništa drugo nego "ljestve po kojima se moramo penjati k Bogu, Stvoritelju svome"⁶⁴ Uspoređuje napore ljudskog roda u nekim pothvatima koji su trajali godinama, nasuprot Božjem stvaralačkom činu kojemu nisu potrebni nikakvi strojevi ni godine. Biblijski opis stvaranja za njega je u prvom redu demonstracija Božje moći i snage, kojemu je "dosta samo jedan Njegov: 'Neka bude!' I sve bude i biva, kako je On odredio."⁶⁵

2.2.1. Stvaranje anđela

Zbirku Katehetskih propovijedi započinje temom "Bog stvoritelj anđela".⁶⁶ U četiri točke donosi istinu vjere, koja se, nažalost, danas često dovodi u pitanje ili se pokušava prikazati kao "priča za malu djecu".⁶⁷ Nadbiskup Stepinac o toj istini nije

⁵⁸ Isto, 73-76.

⁵⁹ Isto, 76-79.

⁶⁰ Isto, 79-82.

⁶¹ Isto, 82-85.

⁶² Isto, 85-88.

⁶³ Isto, 89-91.

⁶⁴ Isto, 6.

⁶⁵ Isto, 5.

⁶⁶ Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I., 1.-4.

⁶⁷ U vjeronaučnim udžbenicima za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj nauk o anđelima je marginaliziran, tek usputan. Naime, prema planu i programu, o anđelima se govori u 1. razredu osnovne škole u nastavnoj jedinici pod naslovom: "Bože, čudesno si stvorio ljude". Govoreći o stvaranju, spominju se anđeli kao Božji glasnici koji su uvijek uz nas, koji nas čuvaju i

imao nikakvih dvojbi. On se poziva na Sveto pismo i crkveno učiteljstvo te navodi devet anđeoskih korova i tumači njihovu čisto duhovnu narav. Napominje da su anđeli zbog svoje naravi mnogo uzvišeniji i moćniji od ljudi te Bogu najbližiji. Stvoreni su s dvostrukim ciljem: “Bogu na slavu, a ljudima na korist.”⁶⁸ Završavajući teološki govor o anđelima i njihovoj ulozi Stepinac zaključuje poticajem: “Bili bismo lude, kad se ne bismo okoristili tim uzvišenim duhovima, što ih je Božja ljubav, svemoć i dobrota stvorila Sebi na slavu, ali i nama na korist.”⁶⁹

2.2.2. Pad anđela – đavao

Svoju katehezu o anđelima Stepinac nastavlja govorom o porijeklu zla u svijetu nasuprot svemu dobrome što je Bog stvorio. U Poslanici Timoteju apostol Pavao govori kako “nitko neće biti okrunjen, koji se nije zakonito borio” (2 Tim 2,5). Iz toga blaženi Stepinac zaključuje da sva stvorenja moraju svojom voljom prionuti uz Boga i njegov zakon. Po svojoj naravi anđeli su stvoreni dobri i bili obdareni silnom spoznajom i slobodnom voljom.⁷⁰ Upravo je zato njihova odluka trajna i nepromjenljiva, a Nadbiskup je predočuje riječima Ivana Damašćanskoga: “Nema kajanja za njih nakon pada, kao što nema kajanja za ljude nakon smrti.”⁷¹

No, kad je kušnji podvrgao i anđele, baš kao i ljude, neki učiniše pogrešan izbor.⁷² Oslanjajući se na stav svetih otaca da

kojima se molimo, usp. Josip Jakšić, Karolina Manda Mićanović, *Učimo ljubiti Boga i ljude*, GK, Zagreb, 2008., 22. U udžbeniku za 1. razred srednje škole u lekciji “Stvaranje u Bibliji”, u jednom podnaslovu obrađuju se anđeli kao dio nevidljivog svijeta kojeg je Bog stvorio. Spominje se njihova razumska narav, njihova sloboda i uloga: služenje Bogu i čuvanje ljudi, usp. Viktorija Gadža i suradnici, *Tražitelji smisla, vjeronaučni udžbenik za prvi razred srednje škole*, KSC, Zagreb, 2003., 129-131. Kad je nakon Drugoga vatikanskog sabora teološki govor o anđelima u “Novom katekizmu”, nazvanom “nizozemski”, jer je sastavljen na zahtjev nizozemskih biskupa, a u Crkvi u Hrvata objavljen 24 godine nakon Stepinčevih *Katehetskih propovijedi*, donio tvrdnje koje su mogle izazvati čuđenje i zabunu kod vjernika, Kardinalska komisija je ustvrdila kako “teolozi nisu zaključili svoje istraživanje o pitanjima koje mjesto postupno zauzimaju anđeli u knjigama Starog zavjeta, ili kakva je povijest i kakav daljnji razvitak nauke o anđelima”, ali je njihovo postojanje “istina katoličkog nauka”, *Novi katekizam*, Stvarnost, Zagreb, 1970., Dodatak, 12-13.

⁶⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 3.

⁶⁹ Isto, 4.

⁷⁰ Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I, 13.

⁷¹ Sv. Ivan Damašćanski, *De fide orthodoxa*, 2, 4: PG 94, 877C.

⁷² “Grijehu anđela nužno je prethodilo ono čudoredno prokušavanje.”, E. Von Petersdorf, *Demoni, vještice, spiritisti*, Split, 2001., 41.

je jedan dio anđela pao upravo zbog svoje oholosti, Nadbiskup upozorava da “otkad je čovjek stvoren, đavao nije nikada propustio časa, da ne bi nastojao naškoditi čovjeku navodeći ga na sve moguće grijeh”.⁷³ Navodi potom primjere iz Biblije i povijesti Crkve i života svetaca pokazujući cilj djelovanja palih anđela na čovjeka. “Oni dolaze u svijet ljudi i unose u nj zlo.”⁷⁴ Zajedno sa sv. Petrom upozorava vjernike za oprez i budnost, jer oni koji se izruguju ovoj istini svete vjere najbliže su tome da propadnu zauvijek.⁷⁵ Ne samo duhovno nego i tjelesno. Bilo je, naime, kroz povijest onih koji su se svojim pogrešnim spekulacijama poigravali s ozbiljnošću ove teme, zbog čega je Crkva morala reagirati jasnim stavom. Baš zato Nadbiskup upozorava na grijeh kao izvor svakovrsnih zala, a u Sotoni prepoznaje “krvnog neprijatelja naše duše”.⁷⁶

Međutim, Stepinac kroz svoje kateheze želi vjernike ohrabriti i uliti im nadu i vedrinu. Stoga i ovdje naglašava da moć i vlast Sotone nije jača od Božje milosti. Potvrđuje to i primjerima brojnih svetaca u povijesti Crkve, koji su se hrabro oduprli prijevarama Zloga, kao i iz stvarnosti progona Crkve koji je i sâm proživljavao u vremenu bezbožnih ideologija. Gotovo je proročki znao prepoznati djelovanje Sotone u raznim podvalama i napadima na Boga, Crkvu i vjeru.

2.2.3. Stvoritelj “svega vidljivoga” - neba i zemlje

Stepinčeva kateheza o stvorenom svijetu u svojoj je biti jasan odgovor na bezbožne ideje “stanovitih ljudi bolesne fantazije” za koje je ovaj svijet djelo pukog slučaja. U tom kontekstu njegova riječ nije ništa manje suvremena i aktualna od one koja se o istoj temi može pronaći u današnjim vjeronaučnim udžbenicima.⁷⁷

⁷³ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 14.

⁷⁴ *Vjerujem, Mali katolički katekizam*, Kirche in Not, Prerađeno i prošireno izdanje u suradnji s Kongregacijom za kler, Njemačka, 2004., 24.

⁷⁵ Svoj nauk o anđelima kardinal Stepinac temelji na nauku Crkve, svjestan da su “zli duhovi bili od Boga po naravi stvoreni kao dobri duhovi, ali su po vlastitoj krivnji postali zli”, usp. Heinrich Denzinger, Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, (orig. *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Freiburg im Breisgau, ³⁷1991), hrv. izdanje: Karitativni fond UPT Đakovo, (ur.: Ivan Zirdum), Đakovo, 2002., br. 286, 455, 457, 1078, 3891.

⁷⁶ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 14.

⁷⁷ Usp. J. Periš i dr., *S Kristom u život, udžbenik za katolički vjeronauk osmoga razreda osnovne škole*, Zagreb, 2007., 55-61; V. Gadža i dr. *Tražitelji smisla, vjeronaučni udžbenik za prvi razred srednje škole*, Zagreb, 2003., 108-135.

2.2.4. Čovjek stvoren na sliku Božju

Polazišna točka svakog vjerskog govora o vrijednosti i dostojanstvu čovjeka upravo je biblijski govor o stvaranju Adama i Eve. Knjiga postanka rabi znanstvene spoznaje koje su još u povojima, ali izriče punu istinu o naravi čovjekovoj. Govoreći o tome u svojoj trećoj katehetskoj propovijedi, Stepinac se najprije pita zbog čega je Bog stvarao svijet kad Njemu samome nije potreban. Zaključuje da ga je stvorio iz ljubavi prema čovjeku, kojeg je stvorio kao krunu svemu vidljivome i zapovjedio mu da bude gospodar svega. Uočava i kontrast kojim se izražava autor Knjige postanka u izricanju Božje namjere te primjećuje da se formula: "Načinimo čovjeka na svoju sliku!" (Post 1,26) pojavljuje jedino kod čovjeka, što mu pridaje posebnu važnost.

Nadalje, objašnjava složenost ljudske naravi kao tjelesnog i duhovnog bića. "Čovjek je naime biće i tjelesno i duhovno u isti mah. Tijelo mu je Bog učinio od zemlje, i po tijelu se ne može nazvati slika i prilika Božja. (...) Ali je s tim tijelom Bog spojio u jednu narav čovječju besmrtnu dušu."⁷⁸ Upravo tu on tumači i prepoznaje čovjekovu sličnost s Bogom: iz duše proizlaze naš razum i slobodna volja. Zato čovjek može razmišljati, voljeti, biti gospodar... Takvom biću Bog povjerava sve stvoreno. Čovjek svemu daje ime, a to znači, u skladu s tadašnjim načinom izražavanja, da je čovjek vladar svih živih bića.⁷⁹ Bog dakle stvara čovjeka namijenivši mu određeni plan i zadatak.

Da bi čovjek doista bio gospodar, a ne rob stvorenoga, potrebno je da bude u stanju posvetne milosti. "U tom, naime, slučaju biva uzdignut do dioništva božanske naravi."⁸⁰ Stepinac, dakle, ne prihvaća vjersku pasivnost. Da bismo doista bili odbljesak božanske naravi, potrebno je uložiti vlastiti napor, svojom se slobodom izdići iznad materijalnoga kako bismo se što više približili duhovnome.

Završni dio tumačenja nastanka čovjeka odiše duhom vremena u kojem je nadbiskup Stepinac živio. Naime, biblijska znanost i kršćanska antropologija po pitanju evolucije imala je svoj razvojni put kroz povijest. U nedostatku znanstvenih otkrića Stepinac se mudro koristi zdravim razumom i logikom. Jasno ističe različitost čovjeka od životinje i odbacuje ideju da različito može biti isto, tj. da

⁷⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 7.

⁷⁹ *Usp. Tražitelji smisla*, 132.

⁸⁰ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 8.

su čovjek i majmun nekad bili jedno te isto. Crkva danas prihvaća temeljne postavke Darwinove teorije o evoluciji ukoliko ona ne niječe čovjekovu posebnost i jedinstvenost. Može se prihvatiti da u kronološkom smislu biološkog razvoja čovjek dolazi poslije majmuna, ali to ne znači poistovjećivanje tih dviju vrsta.⁸¹ To isto, na vrlo jednostavan način, kroz primjere i usporedbe, tumači i sam nadbiskup. Njegov govor o veličini čovjekove naravi usredotočen je na obvezu čuvanja i poštivanja naše sličnosti s Bogom. Stoga zaključuje da je “nedostojno čovjeka da bude rob bilo koje strasti i opacine”.⁸² Čovjekova, naime, veličina leži u činjenici da ga Bog nije samo “dotaknuo”, već je ušao u njegovu nutrinu, “zaodjenuo” se njime. Važnost te zbilje Blaženi Alojzije je u nagovoru pitomcima Vojne akademije 31. listopada 1941. pred silinom fašističkog, nacističkog i komunističkog progona istaknuo ovim riječima: “I nemojte se ni malo čuditi kad kažem, da ste prema svima dužni nastupiti sa strahopočitanjem. Jer tko bi se usudio da sa prezirom ili omalovažavanjem gleda onoga, koji je živa slika živoga Boga, a to je svaki čovjek, to su svi ljudi bez razlike, a za koje stoji pisano: *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei!* – Tko bude dirnuo vas, dira zjenicu oka moga! (Zah 2,12).”⁸³

2.3. Zlo i grijeh

U svojoj propovijedi o palim anđelima Stepinac je progovorio i o problemu postojanja zla u svijetu, tj. o njegovu uzroku i izvoru. Pitanje: “Odakle zlo?” proizlazi iz činjenice da Bog kao sama dobrota nije stvorio ništa zlo, a ono je ipak prisutno u svijetu. Štoviše, biblijski izraz “i vidje Bog da je dobro”, koji se ponavlja nakon svakog dana stvaranja, ne dopušta drugi zaključak nego da korijen zla u svijetu treba potražiti izvan Boga. Zato u 49. propovijedi donosi jasnu definiciju da je “grijeh svojevolumeno i svjesno prestupanje zapovijedi Božjih”.⁸⁴ Grijeh je jedino pravo zlo kojim čovjek gubi svoju vrijednost i ruši se u ništavilo iz kojega ga može izvući samo Bog.

⁸¹ Usp. *Tražitelji smisla*, 12-13.

⁸² *Katehetske propovijedi*, sv. I, 9.

⁸³ Usp. BAS. Knj. 2, dok. br. 130, 217; Blaženi Alojzije Stepinac, *Propovijedi, govori, poruke (1941.-1946.)*, (prir. J. Batelja), Zagreb, 2012., 109.

⁸⁴ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 148.

2.3.1. Istočni grijeh

Osim o đavlu i o palim anđelima Sveto nam pismo govori i o čovjekovu padu. Katehezu o istočnom grijehu kardinal Stepinac započinje citatom sv. Augustina o naravi samog "problematičnog" jela: "Jelo nije bilo zlo; jer kako bi Bog bio mogao u tako sretnom raju stvoriti nešto zlo? Jelo je bilo samo radi toga zlo i škodljivo, jer je bilo zabranjeno."⁸⁵ Po istom principu po kojem su bili kušani anđeli, Bog iskušava i čovjeka. Nije naglasak na tome što je bilo zabranjeno, nego na tome Tko je zabranio. Stepinac apologetski nastupa zbog onih koji ismjevuju i omalovažavaju crkveno učenje o istočnom grijehu. I dok je kod katehizacije male djece naglasak na razvijanju osjetljivosti za uočavanje ljepote što proizlazi iz Božje blizine,⁸⁶ kod odraslih osoba nadbiskup progovara o smislu pravednosti i odgovornosti. Bog, naime, pred čovjeka stavlja izbor dobra i zla, života i smrti. Kazna koja slijedi nakon grijeha odabir je čovjekov. Stoga nema iznenađenja. Iznenađenja su moguća samo kad čovjek posluša đavla, jer on je lažac.

2.3.2. Kazna za grijeh

Kad Stepinac govori o Božjoj kazni koja je uslijedila nakon čovjekovog prvog pada, on zapravo govori o očekivanim i unaprijed najavljenim posljedicama: "Nesreća, grozna nesreća bila je gotova, jer je smjesta uslijedila kazna Božja, kako je Bog bio zaprijetio."⁸⁷ Ne ulazeći u dublju problematiku u čemu se sastoji grijeh prvih ljudi,⁸⁸ on jasno naglašava da je težina grijeha velika upravo zato što je zapovijed bilo veoma lako izvršiti. Stoga ga i naziva smrtnim grijehom, kojim su prvi ljudi bili ranjeni i na duši i na tijelu. Koje su to posljedice? Kao prvo, on navodi gubitak posvetne milosti u kojoj je Bog stvorio čovjeka. Oslabila je snaga i moć čovjekove spoznaje. Oslabila je njegova volja koja "poput kamena (...) neprestano smjera na zemaljske užitke". Suprotno protestantskom učenju, Stepinac govori da čovjek, doduše, nije posve izgubio razum i volju, ali su bitno oslabljeni i zbog toga čovjek stalno upada u grijeh. Nakon istočnog grijeha više nema onoga tko ne griješi.

⁸⁵ Isto, 16.; autor ne navodi izvor ovih Augustinovih riječi.

⁸⁶ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Zagreb, 1998., 118.

⁸⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 16.

⁸⁸ U vjeronaučnom udžbeniku za 8. razred naglasak je na uzroku, a ne na posljedicama grijeha, usp. J. Periš, i dr., *S Kristom u život, Udžbenik za katolički vjeronauk osmoga razreda osnovne škole*, Zagreb, 2007., 65-67.

U osmoj propovijedi, kad govori o opačinama naroda, nadbiskup donosi zgodu iz života jednog župnika kojemu se neki umišljeni čovjek hvalio kako nikada ne ide na ispovijed jer da nema nikakvih grijeha. Na to mu je svećenik odgovorio: "Prema tomu Vi ste iznimka u rodu ljudskome. (...) Samo su dvije vrste ljudi na zemlji, koji ne griješe. Jedna vrsta su djeca, koja još nisu došla k razumu. Druga vrsta su ljudi, koji su izgubili upotrebu razuma. Nijedan drugi na svijetu nije bez grijeha."⁸⁹

Govoreći o fizičkim posljedicama istočnoga grijeha, navodi potrebu mukotrpnog rada, bolesti, ugroženost od nekih životinjskih vrsta i sl. Najnoviji udžbenik za četvrti razred srednje škole ovom problemu pristupa više filozofski pa govori o metafizičkom zlu koje proizlazi iz same nesavršenosti ovoga svijeta, ne govoreći izravno ima li čovjek ikakve krivnje za takvo stanje.⁹⁰

Završetak ove katehetske propovijedi odnosi se na socijalnu dimenziju istočnoga grijeha. Svoju tvrdnju da je Adamov grijeh naškodilo cijelom ljudskom rodu, nadbiskup je potkrijepio naukom Tridentskog koncila: "Ako netko ustvrdi, da je pobuna Adamova naškodila samo njemu, a ne i njegovim potomcima, i da je on od Boga primljenu svetost i pravdu, koju je izgubio, izgubio samo za sebe, a ne i za nas; ili, kada se okaljao grijehom neposlušnosti, onda je samo smrt i kazne za grijeh prenio na cijeli ljudski rod, ali ne i grijeh, koji je smrt duše, taj neka bude proklet, jer se protivi apostolu" (DS 789).⁹¹ Upravo je zato bila potrebna Isusova muka i smrt da cijelom čovječanstvu ponovno otvori vrata raja. U sljedećim propovijedima, kad govori o bratoubojstvu, opačinama naroda i općem potopu, vidi ostvarenje Božje kazne, tj. prenošenje posljedica istočnoga grijeha na Adamove potomke. Posljedice su prepoznatljivije i nakon što je Kain ubio brata Abela. Predmnijevam da je aludirajući na tolike nevine žrtve mržnje i ratova, a možda i na sebe, upozoravao da će Bog prokazati ubojice i predati ih zasluženoj kazni.⁹² Stoga snažnim riječima ističe posljedice grijeha: grižnju savjesti, strah i očaj što ih grijeh uzrokuje. Kao veliko zlo ističe grijeh zavisti, jer u njemu prepoznaje korijen brojnim sukobima među ljudima. Stepinac nikada nije vjerovao u boljitak čovječanstva ako se udalji od Boga. Upravo tim mislima

⁸⁹ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 23.

⁹⁰ Usp. A. Th. Filipović, i dr., *Svjetlom vjere, udžbenik katoličkoga vjeronauka za 4. razred srednjih škola*, Zagreb, 2009., 31.

⁹¹ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 17.

⁹² *Katehetske propovijedi*, sv. I, 19-20.

završava govor o grijehu bratoubojstva: "Nikakva prosvjeta ne će biti u stanju odvratiti čovjeka od zločina, ako se udalji od Boga i ne bude podržavan od milosti Njegove."⁹³

Kao što smo već napomenuli, govor kardinala Stepinca o Božjoj kazni za grijeh s jedne je strane izuzetno izravan i jasan, na trenutke kao da se ne uklapa u sliku Boga kao dobrog Oca, a s druge strane izraz je Božje pravednosti koja pred čovjeka stavlja jasan i nedvosmislen izbor: činiti dobro i živjeti ili činiti zlo i umrijeti. Stepinac jasno razlikuje dvije vrste Božje kazne: vidljivu – na ovom svijetu, i onu nevidljivu, nakon smrti: "Pravda Božja bdije i grijeh kažnjava prečesto već na ovom svijetu na vidljiv način, da i ne govorimo o kazni u drugom životu."⁹⁴ U katehezi o Božjoj kazni donosi dvadeset i dva primjera iz Starog zavjeta kako su završili oni koji nisu poslušali Božje riječi: od Adama i Eve preko Mojsija, kraljeva, sve do Novog zavjeta (Post 3,14-19; 4, 9-12; 38,7; 38,10; 49,3-4; Br 14,26-35; 16,1-35; 2 Sam 11,1-12,15; 1 Kr 11,26-40; 21,1-27; Dj 5,1-10; 12,1-23, itd.). U svim slučajevima stigla je vremenita kazna jer "Bog budno pazi na grijeh". Ovakvo radikalno isticanje posljedica grijeha kod nadbiskupa Stepinca prvenstveno je zato kako bi ljudi shvatili kud čovjeka vodi njegova oholost, kako bi shvatili svoju nemoć i Božju veličinu, i tu stvarnost kao takvu prihvatili. Čovjek se, dakle, ne treba bojati Božje svemoći, nego svoje umišljenosti i izopačenosti. U tom smislu i završava riječima: "Jao umišljenim veličinama, koje utvaraju sebi, da se mogu poigravati s Bogom i griješiti po volji!"⁹⁵

2.4. Božje milosrđe i dobrota

Govoreći o Božjem milosrđu, nadbiskup Stepinac objašnjava sam smisao Božjih kazni za naše grijehe. Svjestan pogubnosti moralističke slike o Bogu⁹⁶ koja se temelji na strahu, nadbiskup uspoređuje Boga s liječnikom koji ponekad, radi našeg dobra, mora zarezati u naše tijelo. "Tako i dragi Bog kazni grijehe i pohađa grešnika svakojakim nevoljama, da ga obrati na pravi put,

⁹³ Isto, 21.

⁹⁴ Isto, 27.

⁹⁵ Isto, 29.

⁹⁶ Analiza čovjekovih predodžaba o Bogu obrađuje se, po novom programu, u završnom razredu srednje škole, usp. A. Th. Filipović, *Svjettom vjere, Udžbenik katoličkoga vjeronauka za 4. razred srednjih škola*, Zagreb, 2009., 19.

da mu ozdravi dušu i učini ga zauvijek sretnim.”⁹⁷ Svaki Božji čin prema čovjeku u konačnici je izraz njegove ljubavi prema nama. U suprotnome, kad bi Bog mrzio grešnika, onda bi ga odmah uništio. Ovakvim pristupom Stepinac želi kod djeteta stvoriti osjećaj povjerenja i sigurnosti prema Bogu. Naglašava s koliko radosti Bog oprašta onome koji se kaje i priznaje svoj grijeh. Iznijevši primjer žene uhvaćene u preljubu koju je trebalo kamenovati, a Isus joj je oprostio (usp. Iv 8, 1-11), blaženi Alojzije čini jasnu razliku između samoga grijeha i osobe koja griješi. Isus grijeh osuđuje, ali grešnika nikada. “On rado i odmah oprašta grijeh, makar kako teški bili, svakome čovjeku, kojemu je žao, što je uvrijedio Boga i želi se popraviti.”⁹⁸ To je opraštanje tako korjenito da Bog više ne vidi grijeha: on je kao bačen iza Božjih leđa (Iz 38,17). Premda se, ljudski i pravno gledano, opraštanje ne može opravdati, Bog ne gleda ljudskim srcem. On daleko nadilazi ljudsku pravednost. Zato nadbiskup na kraju potiče djecu da ne zdvajaju ako su počinili kakav grijeh, nego da raskajani potraže oprostjenje u ispovjedaonici.

2.4.1. Krjepost vjere po uzoru na Abrahama

Među temeljne kršćanske krjeposti ubraja se krjepost vjere. Abraham je “otac svih koji vjeruju” (Rim 4,11). Budući da su sve Stepinčeve propovijedi bile nadahnute Svetim pismom i biblijskim likovima, govoreći o ovoj krjeposti on analizira karakteristike Abrahamove vjere i pronalazi četiri bitna svojstva. Abrahamova je vjera: *cjelovita*, *tvrd*a (čvrsta), *stalna* i *živa*. Svaku ovu kvalitetu potkrjepljuje primjerom. Cjelovitost Abrahamove vjere vidi u činjenici da je on vjerovao sve što mu je Bog objavio: da će ga dovesti u obećanu zemlju, da će od njega učiniti velik narod, da će ga blagosloviti, da će mu žena starica roditi sina, da će njegovi potomci morati služiti drugim narodima.

Najbolji pokazatelj čvrstoće i stalnosti Abrahamove vjere jest njegova spremnost da žrtvuje vlastitog sina. Ni u jednom trenutku nije se susprezao ili uskratio Bogu poslušnost. U svakom trenutku bio je uvjeren da mu Bog može dati sve što je obećao makar mu i oduzme ono što je, ljudski gledano, jedino jamstvo ostvarenja obećanja. On vjeruje, makar je sve izgledalo upravo suprotno (Rim 4,19). Iz Abrahamove vjere u osobnog Boga koji mu se objavio, proizašla je i vjera u Božju poruku. Drugim riječima, Abraham

⁹⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. II, 149.

⁹⁸ Isto, 150.

raste u vjeri od onoga "vjerujem u tebe" do "vjerujem tvojoj riječi". Posljednja karakteristika Abrahamove vjere koja je živa i provlači se kroz svakodnevicu, na tragu je apostolovih riječi da je "vjera bez djela mrtva" (Jak 2,17). Stoga vjera ne smije ostati samo na spoznajnoj, teoretskoj razini, već mora biti pretočena u život. Suvremeni autor to ističe riječima: "Treba promicati prožimanje vjere i života."⁹⁹

Za Stepinca je vjera "najvažnija stvar u životu" – što je i svojim primjerom potvrdio. Za kršćanina je vjera put do obećane zemlje – neba. Bez nje je "Bogu nemoguće ugoditi" (Heb 11,6). Govoreći u slici o stablu, on kaže da je vjera poput korijena o kojem ovisi hoće li stablo čvrsto stajati i živjeti. Sa žalošću konstatira da su brojni oni koji su svoju vjeru zatajili bilo iz "kukavičkog straha", bilo iz nekakvih interesa. Takvima je "vječna propast sigurna".¹⁰⁰

2.4.2. Izrazi vjere

Nakon što je u prijašnjim propovijedima objasnio sam pojam vjere, nadbiskup ide korak dalje. Govoreći o prvoj Božjoj zapovijedi, koja nalaže čovjeku da vjeruje i štuje jednoga pravog Boga, nadbiskup poučava vjernike na koje sve načine čovjek može i treba izraziti svoju vjeru u Boga. "Mi smo dužni priznati Gospoda Boga vanjskim i unutarnjim načinom kao svoga najvišeg gospodara."¹⁰¹ Kao najvažniji izraz vjere on prepoznaje klanjanje. I ponovno razlikuje izvanjski i unutarnji čin klanjanja. Unutarnji čin klanjanja podrazumijeva tri bogoslovne krjeposti: vjeru, ufanje i ljubav: "Po vjeri Ga naime priznajemo za najvišu istinu, vjerujući sve, što nam je On objavio (...). Po ufanju Ga priznajemo za izvor svega dobra, očekujući od Njega svako dobro (...). Po ljubavi Ga priznajemo za svoj najviši cilj, prema kojemu su usmjerene sve težnje srca našega."¹⁰² Tek iz pravog unutarnjeg klanjanja proizlaze i izvanjski oblici štovanja i klanjanja: molitva, žrtva, kajanje, naklon i sl. Unutarnje i izvanjsko klanjanje nerazdvojivo su povezani i utječu jedno na drugo. Ako ne prate jedno drugo, onda to ne bi bilo štovanje, nego vrijeđanje Boga. U Katekizmu Katoličke Crkve u članku br. 222. stoji da "vjerovati u jedinoga Boga i ljubiti ga svim svojim bićem ima krupne posljedice za cio

⁹⁹ *Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon*, (prir. M. Pranjić), Zagreb, 1991., 793.

¹⁰⁰ Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I, 32.

¹⁰¹ Isto, 41.

¹⁰² Isto, 42.

naš život”.¹⁰³ Osim ovakvog principijelnog stava u istoj propovijedi razrađuje i konkretne oblike kojima se vrijeđa krepost vjere i štovanja Boga: idolopoklonstvo, praznovjerje, gatanje, spiritizam, magija. Stepinac upozorava na bezbrojne opasnosti za čovjekovu vjeru i završava primjerom i poukom Isusa Krista koji je napasnika odbacio riječima: “Odlazi od mene, Sotono! Pisano je: Gospodinu Bogu svome se klanjaj i Njemu jedinome služi!” (Mt 4,10)

2.4.3. Mojsije kao prasluka Isusa Krista

Osim Abrahama, Šaula, Davida, od važnijih i velikih likova Staroga zavjeta u svojim katehezama nadbiskup vjernicima pred oči posebno stavlja lik Mojsija, koji je “po mnogim svojim značajkama i lijepa slika Isusa Krista”.¹⁰⁴ Brojne sličnosti proizlaze iz važne činjenice: i Mojsije i Isus Krist bili su predodređeni za velike zadaće. Prikazujući Mojsija kao svojevrsnu sliku Isusa Krista, nadbiskup iznova vrlo vješto povezuje i ujedinjuje starozavjetnu i novozavjetnu povijest spasenja, predočujući je kao jednu nerazdvojnu cjelinu u kojoj se očituje Božja briga za čovjeka.

U čemu se, dakle, sastoji sličnost Mojsija i Isusa? U svojoj propovijedi nadbiskup navodi osam bitnih poveznica: Mojsije je kao dječak izbjegao okrutnu smrt po faraonovoj zapovijedi – Isus je također izbjegao smrt planiranu po Herodovoj zapovijedi; i Mojsije i Isus proveli su prve godine života u Egiptu; Mojsije je postio četrdeset dana prije sklapanja saveza na Sinaju – Isus je postio četrdeset dana prije javnog djelovanja; Mojsije je najveći zakonodavac Izraela – Isus je najveći zakonodavac svega svijeta; Mojsije je oslobodio Izraelce iz egipatskog ropstva – Isus oslobađa od ropstva grijeha; Mojsije je predvodio narod u obećanu zemlju – Isus predvodi sve ljude u “novo nebo i novu zemlju”; Mojsije je puno molio i trpio za narod – Isus moli i trpi za čitavo čovječanstvo; Mojsije je bio blag prema svom narodu unatoč njegovoj zloći – Isus očituje blagost i dobrotu prema grešnicima.¹⁰⁵

Zato nije ništa čudno, primjećuje Stepinac, da je Mojsije stoljećima prije Kristova dolaska najavljivao “proroka kao što sam ja” (Izl 18,15), a Isus se često u svojim javnim nastupima pozivao upravo na Mojsija (usp. Mt 19,7; Mk 10,3; Lk 20,28; Iv 5,45; 7,19, itd.).

¹⁰³ Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., 75.

¹⁰⁴ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 34.

¹⁰⁵ Isto, 34-35.

2.4.4. Deset zapovijedi Božjih¹⁰⁶

Oslobođenje Izraela iz egipatskog ropstva utvrdilo je u narodu osvjedočenje “da bez Boga ne može ništa”.¹⁰⁷ Stoga je bio razumljiv zavjet Izraela s Bogom na Sinaju jer je taj zavjet imao dalekosežne posljedice za “vjerski i građanski razvitak Izraela, a možemo reći i za čitavi tok djela otkupljenja”.¹⁰⁸ Deset zapovijedi koje je Bog predao Mojsiju, predmet su i obveza toga zavjeta, obvezuju narod na vjernost, a Bog obećava svoj blagoslov. Značajno je što u iznošenju i tumačenju toga zavjeta Blaženi Alojzije odmah dodaje da je taj zavjet samo sjena onoga zavjeta što ga je Bog sklopio po svome Sinu, Isusu Kristu.¹⁰⁹ Učinio je to osvjedočen da svaki ljudski zakon izvire iz ovih zapovijedi, a to nije slučajno – one su temelj uljuđenoga društva i temelj etike, jer “u njima se iznosi temelj svega ljudskoga života na zemlji”.¹¹⁰ Naime, on je Izl 20,1-26 protumačio kao “jedan od najvažnijih u čitavom Svetom pismu”.¹¹¹ Stoga je nastojanje da u slušateljima pobudi što veće zanimanje i utvrdi ih u činjenicama povijesti spasenja koje prethode davanju deset Božjih zapovijedi, Blaženik potkrijepio sljedećom napomenom: “Nemojte misliti, da te zapovijedi nisu već prije izdane. One su ovdje na Sinaju bile napisane na kamenoj ploči, da se pohrane u kovčegu zavjetnom za vječni spomen Izraelcima. Ali njih je Bog upisao plamenim prstom u srca ljudi od početka svijeta, odnosno života ljudskoga na zemlji.”¹¹²

Celestin Tomić je, govoreći o Stepinčevu tumačenju Deset zapovijedi Božjih, istaknuo: “U egzegezi pojedine zapovijedi veoma uspješno i zorno vjernicima objašnjava tzv. *Sitz im Leben* Dekaloga, kako neupućeni ne bi ostali zbunjeni ili iznenađeni pojedinim zahtjevima koje je Bog stavio pred izraelski narod, a današnjem su čovjeku nejasni ili suvišni. Stoga redovito iznosi

¹⁰⁶ Kritičko izdanje katehetskih propovijedi o deset zapovijedi Božji vidi u: Blaženi Alojzije Stepinac, *Propovijedi o deset zapovijedi Božjih*, (uredio, uvodnim mislima i bilješkama popratio: Juraj Batelja; pozdravno slovo: mons. Marin Srakić, nadbiskup đakovačko-osječki i predsjednik Hrvatske biskupske konferencije, (unaprijed: Blaženi Alojzije Stepinac, *Propovijedi o deset zapovijedi Božjih*), Zagreb, 2013., 51-120.

¹⁰⁷ “Oslobođenje Izraela od ropstva”, u: *Katehetske propovijedi*, sv. I, 36.

¹⁰⁸ “Zavjet s Bogom”, u: *Katehetske propovijedi*, sv. I, 38-39.

¹⁰⁹ Isto, 40.

¹¹⁰ Usp. *Uvodna Propovijed na Deset zapovijedi Božjih prema Knjizi Izlaska (Izl 20, 1-26)*, u: Blaženi A. Stepinac, *Propovijedi o deset zapovijedi Božjih*, 123.

¹¹¹ Isto.

¹¹² Isto. Ova autorova misao odjek je poruke Izl 31,18.

povijesne okolnosti u kojima se nalazio izabrani narod i kako je Bog postupno i pedagoški mijenjao njihove poganske običaje. Gdje god je prikladno, starozavjetne tekstove i primjere upotpunjuje i rasvjetljava Isusovim riječima iz *Novog zavjeta*. Shematski se gotovo redovito drži pravila da vjernicima najprije pojasni što određena zapovijed od njih zahtijeva, a potom govori i što valja izbjegavati.”¹¹³

2.4.5. Proroci – svjedoci Božje ljubavi

O prorocima Stepinac govori promatrajući nemogućnost i slabost izabranog naroda da ostane Bogu vjeran. Bilo bi potpuno krivo govoriti o njima ne imajući u vidu povijest izraelskog naroda. Svjestan te činjenice nadbiskup u svojoj katehezi najprije navodi važnije događaje iz izraelske povijesti, njihovu ulogu dobivenu sklapanjem saveza s Bogom, kao i njihov otpad od Boga. Približivši povijesne okolnosti slušatelju on ukratko predočuje narav proroka i njihovo poslanje: “To su bili od Boga posebno prosvijetljeni ljudi, koji su u Njegovo ime i po Njegovom nalogu govorili izraelskom narodu, a preko njih, ili kadkad čak i izravno, i poganskim narodima i navješćivali buduće događaje.”¹¹⁴

Premda jasno ističe proroke pisce (četiri velika i dvanaest malih), Mojsija doživljava i predstavlja kao nešto posebno, te mu posvećuje najviše prostora. Razloge treba tražiti upravo u veličini i važnosti događaja koji su se zbili u Mojsijevo vrijeme i pod njegovim vodstvom. Nabrajajući potom redom poznatije proroke iz Starog zavjeta i njihovu ulogu, Stepinac u biti želi kod vjernika izazvati zahvalnost i divljenje Božjoj dobroti i milosrđu koje je svom narodu iskazivao stoljećima. S jedne strane prikazuje težak grijeh Izraelaca, a s druge strane Božju milost, koja se očituje poslanjem pojedinog proroka. Bog je proroke uzimao iz raznih zvanja: pastira, poljodjelaca, kraljevskog ili svećeničkog roda. Provodili su strog pokornički život. Autor analizira poimence proroke: Samuela, zastupnika pravovjerja u Izraelu (1 Sam 7,2; 8-9); Natana, koji opominje kralja Davida zbog preljuba i ubojstva nevinog čovjeka (2 Sam 12,1-15); Iliju, koji posti i moli za svoj narod i u njemu čuva vjeru u pravoga Boga (1 Kr 17,1-19,21; 21,17sl.); Elizeja, gorljivog posrednika kod Boga za svoj narod (2 Kr 2,1sl.; 4,1sl.);

¹¹³ C. Tomić *Votum na [starozavjetne] propovijedi Sluge Božjega zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca*, 6. srpnja 1992., CP, sv. XLIX, 108.

¹¹⁴ *Katehetske propovijedi*, sv. I, 86.

Izaiju, borca za čudorednost u izabranom narodu i navjestitelja Mesije; Jeremiju, koji je šibao pokvarenost svoga doba, ali uz Božje kazne naviještao i Božju dobrotu; Baruha i Ezekijela, koji kore grješnike, ali pridižu očajnike, pokazujući im Božju dobrotu; Danijela, proroka Božje dobrote prema sinovima izabranog naroda, ali i "tvrdim poganima".¹¹⁵

Božja se dobrota preko proroka nije očitovala samo prema izraelskom narodu nego i prema poganskim narodima. Dakle, već se u Starom zavjetu uočava univerzalnost Božjeg djela spasenja. U tom kontekstu nadbiskup spominje osobito proroke Elizeja, Danijela i Jonu koji su, ponekad i protiv svoje volje, bili poslani prorokovati među poganima.

Ne ulazeći podrobnije u proročke teme i njihovo teološko značenje, nadbiskup Stepinac katehezu o prorocima završava pozivom vjernicima na zahvalnost jer "za tu dobrotu dugujemo vječnu hvalu Gospodu Bogu našem".¹¹⁶

ZAKLJUČAK

U ovome članku raščlanjuje se poruka blaženog Alojzija Stepinca o važnosti navještaja starozavjetnih tema na temelju *Katehetskih propovijedi* i način na koji ih je on sastavio i dao objaviti kao krašićki sužanj. Te propovijedi dio su njegove pastirske skrbi za kršćanski odgoj povjerenih mu vjernika. Istodobno otkrivaju njegovo nastojanje da ih katehetskim štivom učvrsti u istinama vjere uslijed progona kojim je komunistički režim nastojao iskorijeniti vjeru kao 'opijum naroda'. One nisu bile od duhovne koristi samo svećenicima i katehetama, nego ih je sastavio da budu razumljive svakom vjerniku. Ovim propovijedima on želi ostvariti trostruki cilj s obzirom na istine vjere: navijestiti ih, upoznati i živjeti.

Proučavanje starozavjetnih tema u *Katehetskim propovijedima*, koje su četvrtina ove propovjedničke zbirke, omogućuje spoznaju da je njihov autor izvrstan poznavatelj Biblije, provjerena i pravovjerna teološkog izričaja, koji se očituje u ozbiljnom pristupu temama i jednostavnom tumačenju istina katoličke vjere, koje slušatelj s lakoćom mogu shvatiti i usvojiti.

¹¹⁵ *Propovijed o prorocima kao vjesnicima i svjedocima Božje dobrote*, vidi u: *Katehetske propovijedi*, sv. I, 85-88.

¹¹⁶ Isto, 88.

Polazeći od govora o Bogu stvoritelju nevidljivog i vidljivog svijeta, nadbiskup vrjednuje djelo stvaranja i reda u svijetu te zaključuje kako iza reda mora biti i redatelj. Jer, ako u svijetu postoji divan red, ako je sve dobro učinjeno, kako tvrdi Sveto pismo, onda je jasno da mora postojati i premudri Redatelj kojeg nazivamo Bogom.

Čovjek, kao kruna svega stvorenoga, iznevjerio je svoga Stvoritelja. Taj čin nevjere, neposlušnosti, postao je izvor grijeha koji je prešao na sve ljude, a kazna za nj bio je gubitak milosti i smrt. Zboreći o toj drami podrijetla dobra i zla u svijetu, nadbiskup Stepinac govori o Bogu zahtjevna i blaga postupanja s čovjekom, a odgaja ga prijekorom i praštanjem. Štoviše, nakon što je izabrao narod u kojem će prebivati i po kojem će se spoznaja Boga proširiti na druge narode, Bog narodu podiže kraljeve i suce, šalje mu proroke koji će ga duhovno i moralno pridizati i pripremati za dolazak Mesije, Spasitelja.

Zaključno se može ustvrditi da ove propovijedi ne zbunjuju, nego prosvjetljuju, ne ostavljaju ravnodušnim, već potiču na zauzet vjernički život, ispunjaju dobrotom srce i prosvjetljuju čovjekov um. Naime, Stepinac ne zamagljuje istinu i ne podilazi nikome. On sve temelji i osvjetljava biblijskim citatima i naukom Crkve u želji da istine vjere prenese u njihovu izvornom i cjelovitom obliku. Ovakav stil možda ne odgovara današnjem čovjeku i suvremenom načinu razmišljanja. Razlog tome treba potražiti u moralnom relativizmu i vjerskom indiferentizmu koji se uvlači u globalističko društvo modernog svijeta. Stoga ove propovijedi mogu poslužiti kao pomagalo u ravnovjesju biblijske starozavjetne pouke i suvremenih teoloških strujanja u katehezi, pogotovo školskoj, kad se pod pritiskom novih pedagoških i metodoloških pristupa sve više gubi jasnoća i cjelovitost vjerskog nauka.

OLD TESTAMENT THEMES IN CATECHETICAL SERMONS OF BLESSED ALOJZIJE STEPINAC

Summary

While being held captive in his home parish Krašić (1951-1960) Archbishop of Zagreb Alojzije Stepinac wrote two books of catechetical sermons in which, on the basis of Scriptural revelation, he worked out the Christian doctrine and its implementation in

the celebration of the sacraments and in everyday Christian life. That collection of 140 sermons offers the catechetical reading matter and entire Christian doctrine. In his sermons the author uses biblical role models, historical persons, Church Fathers and councils' thoughts that guarantee Catholic orthodoxy.

The research subject of this article is the circumstances in which the sermons originated and the Old Testament themes in them. These sermons are the original work of authorship and reveal Stepinac as an excellent catechist and religion teacher, always aware that without the knowledge of the truths of faith there cannot be serious Christian life. With his attitude and teaching he advocates that religious education proclaims, interprets and conveys the fundamental truths of the Catholic faith regardless of political circumstances in which they are proclaimed. Although he does not directly mention that the sermons were written in a time of political persecution of the Catholic Church, seriousness of the presentation of Catholic truths and demand for their implementation in the circumstances of persecution reveal the author as a watchful shepherd and authentic herald of the Gospel message.

From the contents and messages of the Old Testament themes one can conclude that the Archbishop applies a classical catechism exposure that leads man from the cognition of God the Creator, to God who does not leave man in his moments of weakness, moreover, he is full of mercy and compassion towards him. Stepinac interprets God's creative intervention into life, creation of visible and invisible world, uniqueness of man created in the image and likeness of God, but also the occurrence of sin and evil. He speaks of God as a good father who shapes his chosen people, gives him leaders in the faith and liturgy, raises him by the commandments engraved in his heart as a pledge of identity, survival and salvation. Furthermore, he advises to respect parents and superiors, to care for life and personal health as well as for the health of the neighbour, to take care of virtue and violation of shyness, other people's property and good reputation.

Since he had always had trust in God and was faithful to his Episcopal motto: "In thee, O Lord, I trust!" the Archbishop perfectly explains how the sin of despair can become a virtue of hope (Saul and David), but also how the virtue of faith inspired by Abraham becomes a pledge of God's blessing. In addition, he shows Moses as a sort of image of Jesus Christ skilfully connecting the Old and

New Testament history of salvation, illustrating it as an inseparable whole in which God's concern for man is manifested.

He gives the prophets, God's messengers, a central role in conveying hope and moral raise of God's people. They announced the arrival of the Saviour and "their prophecies must lead every person of good will to Christ."

The study of these sermons and their partial comparison with today's catechetical textbooks enables to contemporary catechists and believers a better understanding of Archbishop Stepinac who on the basis of the history of salvation discusses great theological topics. The order and selection of topics follows the biblical history with special emphasis on the central figures of the Old Testament.

Key words: *Alojzije Stepinac, catechetical sermons, Old Testament, catechesis, religious education, Bible, God the Creator, angels, grace, sin, prophets, faith.*